

Ἡ νηστεία κατὰ τὶς Προσυνοδικὲς Συζητήσεις

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ*

Μεταξὺ τῶν θεμάτων ποὺ σὲ θεολογικό, ἱστορικό, λειτουργικό καὶ κανονικό ἐπίπεδο κλήθηκαν νὰ συζητήσουν τὰ Ὑργανα Προπαρασκευῆς τῆς Πανορθόδοξου Συνόδου εἶναι καὶ τὸ τῆς νηστείας. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Μελέτιος Δ΄ (Μεταξιάκης) εἶχε θέσει τὸ ζήτημα αὐτὸ στὸ Πανορθόδοξο Συνέδριον ποὺ συνεκλήθη τὸν Μάιο τοῦ ἔτους 1923 στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ πρότασή του μάλιστα ἦταν νὰ τηροῦνται μόνο οἱ ἀρχαῖες νηστείες, δηλαδὴ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς πρὸ τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἡμερῶν Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς, ποὺ καθορίζονται ἀπὸ τὸν 68ο ἀποστολικὸ κανόνα. Στὸν πρῶτο ὅμως κατάλογο θεμάτων τῆς Συνόδου ποὺ κατήρτησε ἡ ἐπὶ τοῦ μακαριστοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Φωτίου Β΄ συγκληθεῖσα στὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ δὴ στὴν Ἱερά Μονὴ Βατοπεδίου τὸν Μάιο τοῦ ἔτους 1930, τὸ ζήτημα τῆς νηστείας δὲν ὑπῆρχε. Αὐτὸ τέθηκε στὴν ἐν Ρόδῳ πρώτη Πανορθόδοξο Διάσκεψη τὸ 1961, ὅποτε καὶ διευρύνθηκε ὁ κατάλογος καὶ ὀριστικοποιήθηκαν οἱ ἀποφάσεις γιὰ τὴν προπαρασκευὴ καὶ σύγκληση τῆς Συνόδου. Ἡ ἀκριβὴς διατύπωση τοῦ θέματος ποὺ περιέχεται στὴν Τρίτη Ἐνότητα μὲ τὸ γενικὸ τίτλο *Διοικήσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Εὐταξία*, ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ τῆς Νηστείας Ἐκκλησιαστικῶν Διατάξεων, συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου ἐποχῆς»¹.

Τὴ θεολογικὴ ἔρευνα καὶ ἐπεξεργασία αὐτοῦ τοῦ θέματος, ἀνέλαβε ἡ πρώτη Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ποὺ συγκλήθηκε στὴ Γενεὺν τὸ ἔτος 1971. Μετὰ ἀπὸ Εἰσηγητικὴ Μελέτη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας καὶ τὶς

* Ὁ Παναγιώτης Σκαλτσῆς εἶναι Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

1. Βλ. ΚΑΡΜΙΡΗ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, ἔκδ. Graz-Austria 1968, σ. 983 (1081). ΓΑΛΠΗ Α. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Θέματα τῆς Μεγάλης Συνόδου*, Αθήναι 1977, σ. 42. ΚΥΚΚΩΤΗ ΣΕΡΑΦΕΙΜ (Μητροπολίτη Ζμπάμπουε), «Πανορθόδοξος Σύνοδος καὶ ἡ ἐν Ρόδῳ Πανορθόδοξος Διάσκεψις», 1961, ἐν ΑΜΕΝ. *Πηγὴ Ἐκκλησιαστικῶν Εἰδήσεων*, Πέμπτη 11 Ἰουνίου 2015.

παρατηρήσεις-σχόλια ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή² προέβη στίς κάτωθι προτάσεις:

1. Πάσας τὰς περὶ νηστείας ἰσχυούσας σήμερον διατάξεις τηροῦσιν ἀνελλιπῶς οἱ μοναχοί, καὶ ὅσοι ἐκ τοῦ ἱεροῦ κλήρου καὶ τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ ἐπιθυμοῦν καὶ δύνανται νὰ πράξωσι τοῦτο.
2. Διὰ τοὺς λοιποὺς χριστιανούς, τοὺς ἔχοντας δυσκολίας ἐν τῇ τηρήσει τῶν ἰσχυουσῶν αὐστηρῶν διατάξεων περὶ νηστείας, λόγῳ εἰδικῶν συνθηκῶν, ἐπικρατουσῶν ἐκασταχοῦ, ἀπὸ τε πλευρᾶς κλίματος ἢ τρόπων ζωῆς ἢ δυσκολιῶν διαίτης καὶ ἐξευρέσεως τῶν καταλλήλων νησισίμων κ.λπ., προσέτι δὲ καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἵνα μὴ καταλυθῆ παρὰ τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ ὁ ἱερὸς θεσμὸς τῆς νηστείας, προτείνει καὶ τὰ ἀκόλουθα:
3. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησιαὶ δύνανται νὰ προβαίνωσιν εἰς μερικὴν κατάλυσιν ἀρτυσίμων τροφῶν πρὸς διευκόλυνσιν τῶν χριστιανῶν, ἡ δὲ κατάλυσις αὕτη δέον νὰ ἐκλαμβάνηται ὡς βαθμιαία ἐλάφρυνσις ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, ὡς ἐπιείκεια ἢ ἡπιωτέρα μορφή νηστείας.
4. Προτείνει ὅπως τηρεῖται ἡ νηστεία τῆς Τετάρτης καὶ τῆς Παρασκευῆς καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἀλλὰ μὲ κατάλυσιν ἐλαίου καὶ ἰχθύων, πλὴν τῶν συμπεριλαμβανομένων εἰς τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν νηστειῶν. Ἐξαιροῦνται τῆς διατάξεως αὐτῆς ἡ Τετάρτη καὶ ἡ Παρασκευή, ἐὰν κατ' αὐτὰς ἐορτάζωνται ἡ Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἡ ἀποτομή τῆς Τιμίας Κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου, ἡ παραμονὴ τῶν Θεοφανείων, καὶ αἱ Τετάρται καὶ Παρασκευαὶ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.
5. Ἰσχύουν αἱ περὶ κατάλυσεως τῆς νηστείας διατάξεις τοῦ τυπικοῦ τῆς Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς τῶν ἐβδομάδων ἐκείνων, καθ' ἃς καταλύεται ἡ νηστεία. Κατάλυσις πάντων ἐπιτρέπεται ὡσαύτως καὶ καθ' ὅλας τὰς Τετάρτας καὶ Παρασκευὰς τοῦ διαστήματος ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ μέχρι τῆς Ἀναλήψεως.
6. Ἡ διάρκεια τῆς Νηστείας τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς νὰ διατηρηθῆ ὡς ἔχει, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Πασχαλίου καὶ τοῦ Τυπικοῦ. Νὰ διατηρηθοῦν αἱ ἰσχύουσαι διατάξεις, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ποσότητα καὶ τὸ εἶδος τῆς τροφῆς, κατὰ τὴν πρώτην ἐβδομάδα καὶ τὴν ἐβδομάδα τῶν Παθῶν. Τὰς λοιπὰς ἡμέρας, ἀπὸ τῆς β' ἐβδομάδος τῶν Νηστειῶν μέχρι

2. Πρὸς τὴν Μεγάλην Σύνοδον 1. *Εἰσηγήσεις τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν ἑξ θεμάτων τοῦ πρώτου σταδίου*, Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Chambesy Γενεύης 1971, σσ. 41-42.

τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων συμπεριλαμβανομένης, νὰ ἐπιτραπῆ ἢ κατάλυσις ἰχθύων καὶ ἐλαίου ἐκτὸς Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς (ἴδε 4).

7. Περί τῆς Νηστείας τῶν Χριστουγέννων ἡ *Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ* προτείνει δύο τινά· α) ἢ νὰ συντηθῆ αὕτη εἰς τὸ ἡμισυ (20 ἡμέρας), ἀρχομένη τὴν ἐπομένην τῆς ἑορτῆς τῆς Ἁγίας Βαρβάρης καὶ καθ' ὅλο τὸ διάστημα νὰ ἐπιτρέπηται ἢ κατάλυσις ἰχθύων καὶ ἐλαίου, ἐκτὸς τῶν τελευταίων 5 ἡμερῶν αὐτῆς, μὴ καταλυομένων κατ' αὐτὰς ἰχθύων καὶ ἐλαίου, ἢ β) νὰ παραμείνῃ αὕτη 40νθήμερος, καταλυομένων ἰχθύων καὶ ἐλαίου καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας πλὴν τῶν τριῶν πρώτων καὶ τῶν τριῶν τελευταίων ἡμερῶν, καθ' ἃς δέον νὰ τηρῆται αὐστηρὰ ἡ νηστεία.
8. Ἡ Νηστεία τῶν Ἀποστόλων νὰ περιορισθῆ εἰς 8 ἡμέρας πρὸ τῆς ἑορτῆς ὅταν μεταξὺ τῆς Κυριακῆς τῶν Ἁγίων Πάντων καὶ τῆς ἑορτῆς τῶν Ἀποστόλων περιλαμβάνεται χρονικὸν διάστημα πλεόν τῶν 8 ἡμερῶν. Κατὰ τὴν νηστείαν ταύτην νὰ ἐπιτρέπηται ἢ κατάλυσις ἰχθύων καὶ ἐλαίου.
9. Ἡ νηστεία τοῦ 15/Αὐγούστου, ὡς πρὸς τὴν διάρκειάν της νὰ διατηρηθῆ, ὡς ἔχει, νὰ ἐπιτραπῆ ὅμως ἢ κατάλυσις ἰχθύων καὶ ἐλαίου πάσας τὰς ἡμέρας, ἐκτὸς Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς.
10. Ἐὰν αἱ ἑορταὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἢ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τύχουν Τετάρτην ἢ Παρασκευὴν νὰ καταλύεται ἢ νηστεία, καθ' ὅσον πρὸ αὐτῶν προηγήθη νηστεία διὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς ἑορτῆς.
11. Ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ *Πανορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Διάσκεψις* δεχθῆ τὰ προτεινόμενα, νὰ διαφωτισθῆ ὁ λαὸς καταλλήλως περὶ τῶν τροποποιήσεων.

Ἀπὸ τὴ βαθύτερη μελέτη ὀλοκλήρου τοῦ κειμένου τῆς ὡς ἄνω Ἐπιτροπῆς ἀναδεικνύονται καὶ οἱ λόγοι ποὺ συνέτειναν στὴν προβολὴ τῶν συγκεκριμένων προτάσεων. Ἡ μομφὴ π.χ. ὅτι ἡ νηστεία εἶναι γιὰ τοὺς μοναχοὺς ἔπρεπε νὰ ἀπαντηθῆ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ γεγονός ὅτι πολλοὶ πιστοὶ δὲν τηροῦν τὶς νηστεῖες καὶ τὸ ὅτι προέχει «οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα, ἀλλὰ τὸ ἐξερχόμενον ἐκ τοῦ στόματος»³, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν καρδιά, ἐπηρέασε τὰ μέγιστα τὴ σκέψιν καὶ τὶς ἀποφάσεις τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ ἱστορικὴ ἐπίσης ἐξέλιξις, ἢ

3. Ματθ. 15, 11.

ποικιλομορφία καὶ ἡ μεταβλητότητα τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας, χωρὶς κατὰ τὸν ἅγιο Εἰρηναῖο νὰ θίγεται ἡ ὁμόνοια τῆς πίστεως⁴, εἶναι παράγοντες πού κατὰ τὴν Ἐπιτροπὴ πάντα δικαιώνουν τὴν ἀναπαραγωγὴ τῆς νηστείας στὴ σύγχρονη ἐποχὴ⁵. Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖο ἀναφέρουμε μόνο ἓνα χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀπὸ τὸ ἐκτενὲς κείμενο τῆς *Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς*. «Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἔκτασιν τῆς νηστείας τοῦ Πάσχα ἐπεκράτησε διαφορὰ μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν· αἱ μὲν ἐτήρουν νηστείαν ἕξ ἑβδομάδων, αἱ δὲ νηστείαν ἐπὶ ἑβδομάδων... Ἀπὸ τοῦ ζ' αἰῶνος προσετέθη ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ καὶ πρότερον ἐνιαχοῦ καὶ ἐνίοτε ἀπαντῶσα τυρινὴ ἑβδομάς»⁶.

Σὲ κάθε περίπτωση καὶ παρὰ τὸ ὅτι στὸ ἐν λόγω κείμενο δηλοῦται κατηγορηματικὰ ὅτι «ἀνεξαιρέτως αὐτῆς τῆς ἐξελίξεως ὁ θεσμὸς τῆς νηστείας παραμένει διὰ τὴν Ἐκκλησίαν θεσμὸς σπουδαῖος, μέσον πνευματικῆς ἀνατάσεως, κυριαρχίας τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς σαρκός, ἐνισχύων τὴν θέλησιν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου»⁷, οἱ ἀντιδράσεις δὲν ἀπεφεύχθησαν.

Οἱ ἀντιδράσεις αὐτὲς προήρχοντο τόσο ἀπὸ ἐκπροσώπους τῶν κατὰ τόπους αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ὅσο καὶ ἀπὸ ἀπλοὺς πιστοὺς. Ἡ διατύπωση π.χ. «συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς» ἔδιδε λαβὴν γιὰ παρεξηγήσεις, ὅπως ὅτι ἡ Σύνοδος ἄγεται ὑπὸ τοῦ πνεύματος «τῆς συγχρόνου ἐποχῆς»⁸. Ὁ ὅρος «ἀναπροσαρμογὴ» ἐπίσης ἔδιδε σὲ ὀρισμένους τὴν ἐντύπωση ὅτι ἀλλοιώνεται ὁ πατροπαράδοτος θεσμὸς τῆς νηστείας⁹.

4. ΕἰΡΗΝΑΙΟΥ, στὸν ΕΥΣΕΒΙΟ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* 5, 24, PG 20, 500 Α-504 Α: «Ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησιν». Βλ. καὶ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ν. ΘΑΝΑΣΗ, «Ἡ χριστιανικὴ νηστεία στὴ μετανεωτερικὴ κοινωνία - ψηλάφηση τῶν κριτηρίων», ἐν *Σύναξῃ* 133 (Ἰανουάριος-Μάρτιος 2015) 90-91.

5. Πρὸς τὴν Μεγάλην Σύνοδον 1. *Εἰσηγήσεις...*, σσ. 40-41.

6. Πρὸς τὴν Μεγάλην Σύνοδον 1. *Εἰσηγήσεις...*, σσ. 38-39. Βλ. ΣΚΑΛΤΣΗ Ι. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ, «Νηστεία καὶ Ἐορτολόγιο», ἐν *Ἡ Ὁδός*, Περιοδικὸ Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου, Σεπτέμβριος-Δεκεμβριος 2012, σσ. 5-9. ΓΚΑΒΑΡΔΙΝΑ Χ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Νηστεία καὶ Κανόνες», Εἰσηγήση στὸ Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Συνέδριον «Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας καὶ σύγχρονες προκλήσεις», Ἀκαδημία Θεολογικῶν Σπουδῶν, Βόλος 8-11 Μαΐου 2014, σσ. 2-21. ΠΙΑΓΚΟΥ Ξ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ, *Κανονικολεिटουργικά Ι*, ἔκδ. Γ. Δεδούση, Θεσσαλονίκη 1996, σσ. 221-264.

7. Πρὸς τὴν Μεγάλην Σύνοδον 1. *Εἰσηγήσεις...*, σ. 40.

8. ΓΑΛΙΤΗ Ἀ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Θέματα τῆς Μεγάλης Συνόδου*, Ἀθήναι 1977, σ. 42.

9. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ, «Ἡ προετοιμαζομένη Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς κατ' Ἀνατολὰς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔναντι τῶν περὶ νηστείας Ἐκκλησιαστικῶν Διατάξεων», ἐν *Νηστεία καὶ πνευματικὴ ζωὴ* (Χρονικόν, εἰσηγήσεις, πορίσματα Ἱερατικῶν Συνεδρίων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δράμας, ἔτους 1989), Δράμα 1989, σ. 57.

Από την ιστορία της προετοιμασίας της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου γνωρίζουμε ότι οι Πανορθόδοξες Διασκέψεις μετεξελίχθηκαν σε Προσυνοδικές Πανορθόδοξες Διασκέψεις. Η πρώτη έξ αυτών συνεκλήθη το έτος 1976, στη Γενεύη όπως βεβαίως και οι άλλες τέσσερις. Η δεύτερη συνεκλήθη το έτος 1982. Και στις δύο περιείχεται και το θέμα της νηστείας με τον ίδιο τίτλο που διευτυπώνεται στον Κατάλογο της Ρόδου και στα θέματα της πρώτης Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικής Επιτροπής. Οι οδηγίες που δόθηκαν από τις κατά τόπους Εκκλησίες κυρίως στην Β΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξο Διάσκεψη ήταν να διατηρηθεί η νηστεία σύμφωνα με την παράδοση των Ὁρθόδοξων Εκκλησιών και των Πατέρων¹⁰. Η νέα αντίληψη που προς το παραδοσιακότερον περι νηστείας είχε αρχίσει, αλλά και οι διαμαρτυρίες, ακόμη και από το Ἅγιον Ὅρος, ὑπὲρ τῆς νηστείας συνέτειναν στην διαφορετική προσέγγιση τοῦ ζητήματος αὐτοῦ.

Τὸ θέμα λοιπὸν τῆς «Ἀναπροσαρμογῆς τῶν περὶ νηστείας Ἐκκλησιαστικῶν Διατάξεων» ἀνεπέμφθη ἀπὸ τὴν Β΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξο Διάσκεψη (1982), γιὰ τὴν μὲ βάση τὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση συμπληρωματικὴ μελέτη καὶ ἐπεξεργασία στὴ Διορθόδοξη Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ πού συνεκλήθη τὸ ἔτος 1986. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὐτὴ συνέταξε καὶ ἐνέκρινε σχετικὸ κείμενο μὲ τὸν τίτλο «Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας Ἐκκλησιαστικῶν Διατάξεων» καὶ κάτωθεν αὐτοῦ ὡς ἐναλλακτικὴ λύση ἕναν νέο τίτλο. «Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ τήρησις αὐτοῦ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν», ὃ ὁποῖος καὶ ἐπιγράφηκε, γιὰ νὰ μὴν δημιουργοῦνται παρεξηγήσεις μεταξὺ τῶν πιστῶν. Τὸ κείμενο αὐτὸ εἰσήχθη πρὸς συζήτηση τὸ ἴδιο ἔτος 1986, στὴν Γ΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξο Διάσκεψη.

Σὲ ἐννέα παραγράφους ἀναδεικνύεται περισσότερο ὁ θεολογικὸς, ἀσκητικὸς, πνευματικὸς καὶ σωτηριολογικὸς χαρακτῆρας τῆς νηστείας, χωρὶς προτάσεις ἀναπροσαρμογῆς τῆς.

Στὴν πρώτη παράγραφο τονίζεται ἡ νηστεία ὡς θεία ἐντολή καὶ θεσμὸς ἀμετάβλητος, λέξη πού δημιουργήσε εὐρεῖα συζήτηση δεδομένου ὅτι ἀμετάβλητοι εἶναι μόνο οἱ δογματικοὶ ὅροι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Τὸ ζήτημα λύθηκε

10. Βλ. *Συνοδικὰ ΙΧ. Γ΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξο Διάσκεψις*, 28 Ὀκτωβρίου-9 Νοεμβρίου 1986, *Πρακτικά - Κείμενα*, Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σαμπεζύ-Γενεύης 2014, σ. 72. Βλ. καὶ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΕΛΒΕΤΙΑΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Προβλήματα καὶ Προοπτικαί*, Διάλεξις εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐταιρείαν Ἀθηνῶν, Ἀθήναι 1990, σσ. 57-63.

μὲ τὴ διασάφηση ὅτι ἡ νηστεία εἶναι ἀμετάβλητος ὡς θεσμός, ὡς θεία ἐντολή, «*συνηλικιώτης*» ὢν κατὰ τὸν Μέγα Βασίλειο τῆς «*ἀνθρωπότητος*»¹¹. Διακηρύσσεται ἐπίσης ἡ ἀξία τῆς νηστείας γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴ σωτηρία του. Στὸ λατρευτικὸ δὲ πλοῦτο τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου προβάλλεται ἡ ὅλη περὶ νηστείας πατερικὴ παράδοση καὶ διδασκαλία γιὰ τὴ συνεχῆ καὶ ἀδιάπτωτη ἐργήγορη τοῦ ἀνθρώπου.

Στὴ δευτέρη παράγραφο παρουσιάζεται ἡ νηστεία ὡς ἀρχαιότατος θεσμός καὶ ἀναδεικνύεται τὸ βιβλικὸ της ὑπόβαθρο. Γιὰ τὴ νηστεία ὡς πνευματικὸ ἀγώνισμα ποῦ συνδέεται μὲ τὴ μετάνοια, τὴ φιλάνθρωπία καὶ κατανοεῖται ὄχι μόνον ὡς ἀποχὴ ἀπὸ τὴν τροφή, ἀλλὰ καὶ ὡς «*τοῦ κακοῦ ἀλλοτριώσις*», γίνεται λόγος στὴν τρίτη παράγραφο. Ἡ παράγραφος αὐτὴ ὀλοκληρώνεται ὡς ἐξῆς: «*Οὕτως ἡ ἀληθὴς νηστεία ἀναφέρεται εἰς τὴν καθ' ὅλου ἐν Χριστῷ ζῶν τῶν πιστῶν καὶ κορυφούται διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τὴν θεῖαν Λατρείαν καὶ ἰδία εἰς τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας*». Στὴν τέταρτη προβάλλεται ὁ Χριστοκεντρικὸς χαρακτήρας τῆς νηστείας.

Στὴν πέμπτη καὶ ἕκτη παραγράφους τονίζεται ὅτι «*ὀρθόδοξος πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ἀνεπίτευκτος χωρὶς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα τῆς νηστείας*». Ἀπαριθμοῦνται ἐπίσης οἱ τεταγμένους νηστεῖες τοῦ ἔτους καὶ κηρύσσεται ἡ ἀνάγκη τήρησης τῶν ὡς καλλίστη «*ἐν τῇ ἀσκήσει τρίβος πνευματικῆς τελειώσεως καὶ σωτηρίας τῶν πιστῶν*».

Στὶς ἐπόμενες παραγράφους ἐπισημαίνονται τὰ «*ὄρια φιλάνθρωπου οἰκονομίας τοῦ καθεστῶτος τῆς νηστείας... κατὰ τὴν ὑπεύθυνον κρίσιν καὶ ποιμαντικὴν μερίμναν τοῦ σώματος τῶν ἐπισκόπων τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν*». Διαπιστοῦται ἐπίσης τὸ γεγονὸς ὅτι σήμερα πολλοὶ πιστοὶ δὲν τηροῦν τὶς νηστεῖες, γιὰ διάφορους λόγους. Ὅλες οἱ περιπτώσεις αὐτὲς (ἀσθένεια, στράτευση, συνθήκες ἐργασίας, διαβίωση στὴ Διασπορά, ἔλλειψη τροφῶν, κλιματολογικὲς συνθήκες, κοινωνικὲς δομὲς κ.ἄ.), «*δέον ὅπως τυγχάνουν φιλοστόργου μητρικῆς μερίμνης ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας*». Ἐπαφίεται δὲ στὴν «*πνευματικὴν διάκρισιν τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν νὰ καθορίσουν τὸ μέτρον τῆς φιλάνθρωπου οἰκονομίας καὶ ἐπιεικειάς*». Στὴν τελευταία παράγραφο

11. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Περὶ νηστείας, Λόγος Α΄*, PG31, 168A. Γενικότερα περὶ Νηστείας βλ. καὶ ΨΕΥΤΟΓΚΑ ΣΤ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, «*Τὸ νόημα τῆς νηστείας*», ἐν *Θέματα Πατερικῆς Θεολογίας*, ἐκδ. Οἶκος Κυρομάνου, Θεσσαλονίκη 1995, σσ.13-22. ΕΝΙΣΤΕΙΔΟΥ Μ. ΧΡΗΣΤΟΥ, «*Ὁ θεσμός τῆς νηστείας*», ἐκδ. Β. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1972. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ Σ. ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ, *Ἡ ἀληθὴς νηστεία κατὰ τὸ Τριώδιον*, Ἀθήναι 1980.

φο όρίζεται τὸ πότε πρέπει νὰ νηστεύει τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, κληρικοί καὶ λαϊκοί, π.χ. «εἰς ἔνδειξιν μετάνοιας, εἰς ἐκπλήρωσιν πνευματικῆς ὑποσχέσεως, πρὸς ἐπίτευξιν ἱεροῦ τινὸς σκοποῦ, εἰς καιροὺς πειρασμοῦ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς αἰτήματα αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ, εἰς θεομηνίας, πρὸ τοῦ Βαπτίσματος (διὰ τοὺς προσερχομένους εἰς τὸ Βάπτισμα ἐνηλίκους), εἰς περιπτώσεις ἐπιτιμίων, πρὸ τῆς χειροτονίας, πρὸ τῆς θείας μεταλήψεως καὶ εἰς παρομοίας περιστάσεις»¹².

Σὲ σχετικὸ μὲ τὸ θέμα μας κείμενό του ὁ Ὅμοτιμος σήμερα Καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς κ. Ἀντώνιος Παπαδόπουλος σημειώνει ὅτι τὸ περὶ νηστείας ἐπίσημο κείμενο τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως «ἀντικατοπτρίζει κατὰ τρόπο αὐθεντικὴν τὴν αὐστηρὴν προσήλωσιν τῆς Ὁρθοδοξίας στὴν ἐναρμόνισιν τῆς σύγχρονης ποιμαντικῆς εὐθύνης πρὸς τὴν ἀμετακίνητην βάση τῆς πατερικῆς παραδόσεως»¹³.

Αὐτὸ διαφαίνεται πράγματι στὴ συζήτηση τῶν ἐκπροσώπων τῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, τὴν κριτικὴν των, τὶς παρεμβάσεις των, τὶς προτάσεις των. Τόσο ἡ ἀρχὴ τῆς αὐστηρότητος, ὅσο καὶ αὐτὴ τῆς φιλανθρώπου οἰκονομίας κυριαρχοῦν στὴν ἐν λόγω συζήτηση μὲ τὴ διαπίστωση ὅτι «τὸ κείμενον αὐτὸ κατώρθωσε νὰ τάμη τὴν μέσην καὶ χρυσὴν ὁδὸν ἀνάμεσα εἰς τὴν πατερικὴν παράδοσιν τῆς αὐστηρότητος καὶ ἀσκητικότητος καὶ ἀνάμεσα εἰς τὰ αἰτήματα τῶν καιρῶν, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν μίαν ἀντιμετώπισιν τῆς νηστείας»¹⁴. Ἰδιαίτερη βαρῦτητα δόθηκε στὴν ἀλλαγὴ τοῦ τίτλου καὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ περὶ νηστείας θέματος. Ἡ ἀναφορὰ στὴ σύγχρονη πραγματικότητα, ἡ δυνατότητα ἀντιθέσεως, ὅσον ἀφορᾷ τὴ νηστεία, μεταξὺ μοναζόντων καὶ τοῦ λοιποῦ πληρώματος, τὸ γεγονός ὅτι ἡ νηστεία ἐπηρεάζει ὀλόκληρη τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ὀρισμένες ἀκόμη ἀπὸ τὶς ὑπογραμμίσεις τόσο τοῦ κειμένου, ὅσο καὶ τῆς συζήτησης στὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς Γ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως.

Τὸ Μάρτιο τοῦ 2014 ἡ Σύναξις Προκαθημένων στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἡ *Εἰδικὴ Διορθόδοξη Ἐπιτροπὴ* ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἐπικαιροποίησιν τῶν κειμένων τῶν *Προσυνοδικῶν Διασκέψεων* καὶ δὴ τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης. Τὸ κείμενο ποὺ προτάθηκε, ὅσον ἀφορᾷ τὴ νηστεία, γιὰ τὴν *Ε' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξο Διάσκεψιν* ποὺ συγκλήθηκε στὸ Σαμπεζύ-Γενεύη, τὸν Ὀκτώβριο

12. Βλ. Συνοδικὰ ΙΧ. Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις..., σσ. 60-63. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ, ὁ.π., σσ. 62-68.

13. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ, ὁ.π., σ. 68.

14. Συνοδικὰ ΙΧ. Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις..., σ. 91.

τοῦ 2015, εἶναι τὸ ἴδιο μὲ αὐτὸ τῆς Γ΄ Προσυνοδικῆς Διασκέψεως, τὸ ὁποῖο καὶ παρουσιάσαμε. Οἱ παρεμβάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ἐλάχιστες, λεκτικῶς κυρίως χαρακτηρῆα ἢ διευκρινιστικῶ περιεχομένου, ὅπου αὐτὸ χρειάζεται.

Μία ἀπὸ τὶς βασικότερες διαφορὲς βρῖσκεται στὴν τελευταία παράγραφο, ὅπου προτάσσεται τὸ θέμα τῆς Εὐχαριστιακῆς νηστείας, τὸ ὁποῖο καὶ ὁρίζεται μὲ ἀπόλυτη εὐκρίνεια: «Ὡσαύτως ὀφείλει τὸ σύνολον τῶν πιστῶν τῆς Ἐκκλησίας νὰ τηρῆ τὰς ἱεράς νηστείας καὶ τὴν ἀπὸ μεσονυκτίου ἀσιτίαν προκειμένου νὰ προσέρχεται τακτικῶς εἰς τὴν θεῖαν Μετάληψιν, ἣτις εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἔκφρασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὀντότητος»¹⁵.

Κυρίες καὶ κύριοι Σύνεδροι,

Ἔχει γραφεῖ ὅτι «Νηστεία εἶναι νὰ πεινᾷς καὶ νὰ διψᾷς. Ἡ πείνα καὶ ἡ δίψα εἶναι πάντα τὰ σημάδια ὅτι μιὰ ζῶσα ὑπαρξὴ ἔχει ἀρχίσει νὰ φθείρεται καὶ δὲν θὰ ἐπιβιώσει ἂν δὲν λάβει ἀπ' ἔξω ἐνίσχυση ὑπὸ τῆ μορφῆ τῆς τροφῆς. Στὴ χριστιανικὴ ὀπτική, ὁμως, ἡ πείνα καὶ ἡ δίψα θὰ μεταμορφωθοῦν σὲ ἀναζήτησιν τοῦ οὐσιώδους γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, δηλαδὴ τῆς τροφῆς ποὺ κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη δὲν χάνεται»¹⁶.

Στὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς ἀναζήτησιν τῆς ἀληθινῆς τροφῆς, ποὺ ξεδιψᾷ καὶ τρέφει πνευματικᾶ τὸν ἄνθρωπο μέσα στὸ σῶμα του, τὴν Ἐκκλησία, κινοῦνται καὶ τὰ περὶ νηστείας κείμενα τῶν Προσυνοδικῶν Διασκέψεων καὶ συζητήσεων. Κείμενα γεμάτα δυναμισμό καὶ εὐέλκτα στὴν ἀλλαγὴ, μὲ ἱστορικὸ πλαίσιο, θεολογικὴ ἐμβρίθεια, διαλεκτικὸ ὕφος καὶ φιλόκαλο ἦθος, πνεῦμα φιλόκαλο, τρόπο ἀσκητικὸ καὶ ὄραμα εὐχαριστιακό. Σημεῖο ἀναφορᾶς εἶναι ὁ ἄνθρωπος τῆς κάθε ἐποχῆς, ποὺ ὅσο καὶ ἂν ἀλλάζει τὸ κοσμοεἶδωλο ὁ πνευματικὸς ἀγῶνας εἶναι πάντα ὁ ἴδιος¹⁷, μὲ τὴ νηστεία ὡς ἄθλημα κατὰ τῶν παθῶν καὶ τῆς ραθυμίας, ὡς «μήτηρ τῶν ἀρετῶν»¹⁸ καὶ δρόμος ἀσφαλῆς γιὰ τὴν ἐν Χριστῷ μεταμόρφωσή του.

15. Σχετικὰ μὲ τὴν Εὐχαριστιακὴ νηστεία βλ. ΙΩΑΝΝΟΥ Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, *Λειτουργικὰ Θέματα Γ΄*, Θεσσαλονίκη 1977, σσ. 75-79. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΑΚΑΡΟΥ (Πρωτ/ρου), *Ἡ πρὸ τῆς θείας Κοινωνίας νηστεία*, Θεσσαλονίκη 2008.

16. Ἰω. 6,27. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ν. ΘΑΝΑΣΗ, «Ἡ χριστιανικὴ νηστεία στὴ μετανεωτερικὴ κοινωνία. Ψηλάφησις στὴ μετανεωτερικὴ κοινωνία. Ψηλάφησις τῶν κριτηρίων», ὅ.π., σ. 97.

17. Βλ. ΓΙΑΓΚΟΥ Ξ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ, «Ἡ νηστεία κατὰ τοὺς ἱεροὺς Κανόνες καὶ τὰ Τυπικά», ἐν *Νηστεία καὶ πνευματικὴ ζωὴ* (Χρονικόν, εἰσηγήσεις, πορίσματα Ἱερατικῶν Συνεδρίων τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Δράμας, ἔτους 1989), Δράμα 1989, σ. 52.

18. Τριώδιο, 190α.